

ÇİNGENE MİTOLOJİSİNİN MODERN BİR ANLATISI: YERE DÜŞEN DUALAR*

Özlem SÜRÜCÜ**

Öz: Mitolojik anlatılara ait unsurların güncel edebiyatta yeniden görünüm kazanması, postmodernizmin açtığı yolla gerçekleşir. Çağdaş Türk edebiyatının adından söz ettiren yazarlarından biri olan Sema Kaygusuz, *Yere Düşen Dualar* adlı romanını mitolojik öğelerle örmüştür. Postmodern bir anlayışla yazılmış olan bu eserde Çingene mitolojisinin belli başlı varlıkları ve unsurları metinlerarası bağlamda yeni kurgularla metne dâhil edilmiştir. Söz konusu kurgularda kimi zaman mitolojik bir karakterin yalnızca ismini ödünç alan Kaygusuz, kimi zaman mitolojik bir unsuru bağlamından kopararak farklı olay örgüleriyle esere taşımıştır. Bazen de aynı isimle yarattığı karakterleri mitolojik arka plana sadık kalarak işlemiş, bunu yaparken de okuru bizzat Çingene mitolojisine yönlendirmiştir. Bu çalışmada *Yere Düşen Dualar* adlı romanda Çingene mitolojisinin metinlerarası bağlamda işlenişi, mitolojik varlıklar ve unsurların incelemesiyle birlikte verilecektir.

Anahtar kelimeler: Metinlerarasılık, postmodernizm, *Yere Düşen Dualar*, Sema Kaygusuz, Çingene mitolojisi.

A Modern Narrative of Gypsy Mythology: *Yere Düşen Dualar*

Abstract: Postmodernism paved the way for the reappearance of the elements of mythological narratives in contemporary literature occurs. Sema Kaygusuz, one of contemporary Turkish literature authors, used mythological elements in her novel *Yere Düşen Dualar*. This work, written from a postmodern understanding, includes the main beings and elements of gypsy mythology while creating new fictions in the intertextual context. In these fictions, Kaygusuz sometimes uses only the name of a mythological character, sometimes she takes a mythological element out of its context and brings it into the work with a different plot. She sometimes, remains faithful to the mythological background and treats the characters created with the same names, thereby directing the reader to the Gypsy Myth itself. This paper analyses the mythological creatures and elements and discusses in the intertextual context the treatment of the Gypsy Mythology in the novel *Yere Düşen Dualar*.

Keywords: Intertextuality, postmodernism, *Yere Düşen Dualar*, Sema Kaygusuz, Gypsy mythology.

* Atıf Bilgisi / Citation: Sürücü, Ö. (2024). Çingene Mitolojisinin Modern Bir Anlatısı: *Yere Düşen Dualar*. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (41), 149-164.

Geliş ve Kabul Tarihleri / Date of Arrival and Acceptance: 22.09.2023 - 14.03.2024

Bu makale Turnitin benzerlik programı ile kontrol edilmiştir. / The article was checked with Turnitin.

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar / The authors provide the following information

Araştırma ve Yayın Etiği / Research and Publication Ethics: Bu çalışmada Committee on Publication Ethics (COPE) kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur.

Yazarların Katkı Oranı / Authors' Contribution Rate: Bu makale tek yazarlıdır.

** Arş.Gör., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum, Türkiye. E-Posta: ozlem.surucu@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8762-8893.

Giriş

İnsanlığın varoluşu kadar eski olan mitler; dinî anlatının, sözlü anlatının, edebiyatın ve aslında bütün sanatların kaynağıdır. Bir milletin veya kavmin ortaya çıkış serüvenini o milletin veya kavmin inançları ve ritüelleriyle sunan bu anlatılar, edebî eserin de çıkış noktası sayılır.

Rönesansla başlayan edebî eserin kaynağını mitolojide arama veya mitolojiyi edebî esere dâhil etme hususu günümüze kadar sürdürüle gelmiştir. Fakat bu süreç; çeşitli akımlar, anlayışlar ve görüşler çerçevesinde şekillenerek ilerlemiş, mitolojik anlatılar türlü bağlamlara taşınmıştır. Günümüz edebiyatına yön veren postmodernizm, yazılı ve sözlü her türlü anlatıyı metinlerarasılık ilkesine dayanarak dönüştürüp esere taşıyarak çok sesli metinler oluşturmada, mitolojik anlatılar da bu dönüşüme tabi olmaktadır. Çağdaş Türk edebiyatı yazarlarından Sema Kaygusuz, bunun bir örneğini *Yere Düşen Dualar* adlı romanında verir. Postmodern bir anlayışla kaleme alınmış olan bu eser, iki ayrı olay örgüsünün Çingene¹ mitolojisine ait belli başlı varlıklar ve unsurlarla oluşturulduğu çok katmanlı bir romandır.

Başlarda öykücülüğüyle öne çıkan, ardından romanlarıyla adından söz ettiren Kaygusuz ile ilgili yapılmış birçok makale ve tez çalışmasının yanı sıra söyleşiler ve röportajlar da bulunmaktadır. *Yere Düşen Dualar* Kaygusuz'un hem yapı hem de içerik itibarıyla tartışılan romanlarından biri olmasına rağmen onun Çingene mitolojisi ile ilişkisi, çalışmalarda yüzeysel bir işleyişle sınırlı kalmıştır. Oysa romanın ana katmanına hâkim olan Çingene mitolojisinin hem gerçek bir kurguyla birleştirilmesi hem de fantastik bir yeniden yazımla işlenişi dikkate değerdir.

Makalenin amacı, *Yere Düşen Dualar* romanındaki ana katmanına hâkim olan Çingene mitolojisine ait unsurları tespit etmek ve bu unsurların ne ölçüde veya nasıl romana uyarlandığını mitolojik bağlamları ile birlikte ortaya koymaktır.

¹ Çalışmada terminolojik bir tutarlılık sağlamak amacıyla “çingene” ifadesi tercih edilmiştir. Türkçenin söz varlığında maalesef “çingene” ifadesi küçümseyici, alaycı göndermelerle deyimlerde veya kalıplaşmış söz öbeklerinde yer bulmaktadır. Ancak bu ötekileştirici yakıştırma bilimsel terminolojiden uzak, pejoratif bir yaklaşımdır. Akademik metinlerde yer bulan çingene tanımı, herhangi bir olumsuz çağrışım içermeksizin Avrupa literatüründe hâlen kabul gören ve oldukça köklü bir topluma verilen addır (Wlislocki, 1891; Lecouteux, 2018; Woloch, 2014; Pabano, 2007; György ve Karsai, 2001).

1. Sema Kaygusuz'un Kurgudan Anlatıya Uzanan Edebi Anlayışı

Deneysel metinlerin çeşitlenmeye ve edebiyatımızın ana gövdesine bağlanma zorunluluğunu terk etmeye başladığı 1990'lı yıllarda edebiyat dünyasına adım atan Sema Kaygusuz, dönemin her biri gerçek kazanımlar olarak nitelendirilebilecek isimleri arasında sayılır. Bu yıllardaki edebi anlayış on yıldır durağanlaşmış olan öykücülüğün canlanmasını sağlarken Kaygusuz da bu duruma katkıda bulunan genç yazarlardan biri olur. Yakın geleceğini herkese merak ettiren yaratıcılığı ve dili amaçları arasında gören tutumu, Kaygusuz'u dönemin diğer genç yazarlarından ayırarak özgün bir konuma taşır. 1997 yılında yayımlanan ilk öykü kitabı *Ortadan Yarısından* ile dâhil olduğu edebiyat camiasında aldığı eleştirilere cevabını 2000 yılında yayımlanan *Sandık Lekesi* ile vererek önemli bir çıkış yapar ve Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü'ne lâyık görülür (Gümüş, 2019, ss. 90-95; Kavukçu, 2000, s. 16). 2002 yılında yayımlanan *Doyma Noktası* ve 2004 yılında yayımlanan *Esir Sözler Kuyusu*'ndan itibaren öykü türüne ara vererek romana yönelir. 2006 yılında çıkan ilk romanı *Yere Düşen Dualar*'ı 2009 yılında *Yüzünde Bir Yer*, 2012 yılında çıkan öykü/anlatı türündeki *Karaduygun* ile 2015'te çıkan ve Yunus Nadi Ödülü'nde birinciliğe lâyık görülen son romanı *Barbarın Kahkahası* izler.

Sema Kaygusuz'un eserlerini önemli ölçüde besleyen kaynağın halk anlatıları ve inançları olduğunu söylemek mümkündür. Öykülerinde daha çok toplumsal dokuya ait bir takım maddi ve manevi öğelere yer veren Kaygusuz, bunları kimi zaman tema bağlamında işlemeyi tercih eder. Kültürel bellek unsuru olarak öykülerde hayvan ve bitki motiflerine yaslanılırken ad verme, muska ve büyü, yağmur duası veya sembolik renkler de toplumsal ritüel olarak Kaygusuz'un öykülerinde ele alınır (Yılmaz, 2021, ss. 500-507). Romanlarda bu unsurlara ek olarak halk anlatıları ve mitlerle yoğrulmuş kurgularla karşılaşılır. Söylenceler, halk hikâyeleri, kutsal metinler, mitsel figürler ve destanlarla zenginleştirilmiş bu metinlerde Kaygusuz, ortaya koymak istediği insanlık hâllerini bu yolla pekiştirmeye çalışmıştır. Bunun yanı sıra hikâyelerine derinlik katmak amacıyla yer yer kutsal veya tarihi kişilikleri romana dâhil ettiği görülür (Yener, 2010, s. 52). İlk insanı şimdiki insanla, geçmişi bugünle, ilkeli uygarla birleştirme arzusu; Kaygusuz'un romanlarında göze çarpan detaylardan biridir. Uygarlığın veya uygar olanın doğa/doğal/barbar karşısındaki görünümünün gösterildiği romanlarda bu kavramların birbirleriyle uyumu, etkileşimi veya sürtüşmesi sık sık işlenir (Dişçi, 2023, s. 480). Nitekim *Yere Düşen Dualar*, iki ayrı bölümle bu karşıtlıkları ve etkileşimleri en belirgin biçimde yansıtan romanlardandır.

Birçok okuma derinliğine seslenebilen *Yere Düşen Dualar*'da "yazın"ın şiirsel, masalsı, destansı vb. birçok yapılarından faydalanılmış, ortaya kesintisiz bir bütün çıkarılmıştır. Çingene mitolojisinin yeniden yazımla dâhil olduğu romanda lirik bir dille, manzum ağıtlar ve dualarla anlatıya arkaik bir tını verilmiş; adeta Gılgamış'ın, Homeros'un, Dede Korkut'un soluğunun duyumsandığı bir kurgu

yaratılmıştır (Ormancı, 2006, s. 3; İnci, 2006, s. 6). Çoksesliliğin özgün örneklerinden biri olan *Yere Düşen Dualar*, bu anlamda incelenmeye değer bir yapı arz etmektedir.

2. Postmodern Kurgunun Mitik Evrene Yolculuğu

Bir tür ortaya çıkış anlatıları olan mitler, en eski zamanlarda oluşmuş ve günümüze kadar aktarılagelmiş olan kutsal hikâyeler bütünüdür. Mitler evrenin, dünyanın, yaşamın, insanın vs. nasıl var olduğunu doğaüstü varlıklarla anlatsa da gerçeklik anlatıları olarak anılır. Çünkü bunlar; evren gibi, insan gibi, yaşam gibi bugün gerçekten var olan, yaşayan veya varlığını sürdüren olguların ya da varlıkların gerçekliğini kanıtlamış öyküleridir. Bu yönüyle doğaüstü unsurlar barındırmasına rağmen masal gibi diğer olağanüstü yapıdaki sözlü anlatılardan ayrılan ve insanlığı bugünkü durumuna getirmiş olan önemli anlatılardır. Eğer bugün insan ölümlü, cinsiyetli, toplum hâlinde yaşayabilen ve yaşaması için belli kurallara göre çalışması gerektiğinin bilincinde olan bir varlıksa mitler sayesinde olmuştur. Kısacası eğer insan var olmuşsa bunu doğaüstü varlıkların başlangıçta göstermiş olduğu yaratıcı etkinliklere borçludur (Eliade, 2016, ss. 17-24).

Mitolojinin işlevi, uyanan bilincin kendisini besleyen kaynakları olduğu gibi kabul etmesini ve kişinin kendisiyle, kültürüyle, evrenle ve bunların sırrıyla uyum içinde yaşayabilmesini sağlamaktır (Campbell, 1994, ss. 14-16). Bu işleviyle mitler, Transilvanya kökenli oldukları görüşü baskın olan Çingeneler gibi azınlık halkların farklı topluluklar içinde yaşayabilmelerine olanak tanır. Zengin kültürleri ve köklü geçmişleriyle Çingeneler, özellikle Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde ve Türkiye'de dağınık hâlde yaşayan ve yalnızca bir kısmı yazıya aktarılabilmemiş olan çeşitli anlatılara sahip halklardır. Bir yazı dillerinin olmayışına ve genellikle içinde yaşadıkları toplumun kendilerine olan olumsuz bakışlarından dolayı kendi inançlarını yansıtamamalarına karşın (Berger, 2000, ss. 13-14) birçok araştırmacı, Çingenelerin mitolojisini derlemeyi başarmıştır. Günümüzde bu kaynakların okura ulaşmasına sözlü anlatılara popülerlik kazandıran postmodernizm sayesinde edebî eserler de katkıda bulunmaktadır.

Çingene mitolojisinin postmodern çizgideki kurgusal eserlerde yer bulması, postmodernizm ile çokkültürlülük arasındaki ilişkiye işaret eder. Çünkü postmodern teori, birleştirici ve totalleştirici teori tarzlarını toplumsal alanın farklılaşmış ve çoğul mahiyetini karanlığa gömerken politik açıdan uyumsuzluk ve homojenlik lehine çoğulluğun, çeşitliliğin ve bireyselliğin bastırılmasını gerektiren ve indirgemeci olan Aydınlanma'nın rasyonalist mitleri oldukları gerekçesiyle reddeder (Best ve Kellner, 2001, s. 57). Büyük anlatıları sorgulayan, tek kültürü temel alan anlayışın karşısında duran postmodernizm, mikro ölçekli yaklaşımları önceleyerek bütünlüğün egemenliği karşısına merkezin dışında kalanları çıkarır. Lyotard'ın (1990, s. 98) "Gelin bütünlüğe karşı savaş başlatalım, gelin sunulmayana tanıklık edelim, farklılıkları etkin kılıp, adın onurunu

kurtaralım” ifadeleriyle karşılık bulan bu yaklaşım, postmodern metinlerin çokkültürlülüğü odağına almasının hazırlayıcısıdır.

Postmodern sanatçı veya yazarı felsefecinin konumunda gören Lyotard, postmoderni “modernin içinde sunulamayanı, sunumlanmanın kendisinde ileri götüren” olarak değerlendirir (1990, s. 97). Bu bağlamda postmodern yazar, modernden ayrılarak farklı anlatım yolları dener. Bu tutumun sonucuyla postmodern metinlerde akla karşı hayal gücü, bilinçli egemenliğe karşı bilinçdışı farklılık, pozitif söz edimlerine karşı performatif söz edimleri ve makro anlatılara karşı mikro anlatılar önem kazanır (Lucy, 2003, s. 116). Postmodern yazarın karşıtlıklar üzerinde bilinçli bir tercihle kurduğu metin; çokkültürlülüğü, farklılıkları ve çok katmanlılığı önemseyen çoğulculuk ilkesine dayanan bir yapı oluşturur. Bu temel yapı, postmodern metinlerin aktüel ele alışıının yanı sıra tarihsele karşı yaklaşımında da belirleyicidir.

Yeniye odaklanan modernizmin aksine postmodernizm, geçmişten gelen ve potansiyel olarak tarih içinde duran bazı öğeleri güncelleştirerek yeni bir bağlamda kullanmaya çalışır. Edebî eserde eski dönemlerin anlatılarının, romanlarının veya oyunlarının kahramanları çağdaş metinlerde kol gezer. Yeni metinlerin grotesk oluşumlarının içinde eski metinlerin hümanist motifleri, arkaik bir görünümle çağın yeniliğine uygun olarak dönüştürülürler (Akay, 2002, s. 99; Ecevit, 2004, s. 138). Metinlerarasılık adı altında birleşen bu uygulamalar sayesinde, bir eseri okurken başka birkaç eseri de tanıma veya hatırlama fırsatı bulan okur aracılığıyla eski metinler de güncel tutulur.

Bir metnin kendisinden önce oluşturulmuş metinlerden hiçbir zaman tamamen bağımsız olamayacağı görüşü, metinlerarası yöntemlerin dayanak noktasıdır. Bu noktadan hareketle eski metinler, yazarlar tarafından bilinçli olarak yeni metinlere parçalar hâlinde sokulur, taklit edilir veya bir bütünün içine yedirilerek farklı bağlamlarda işlenir. Bu işlemler; alıntı, gönderge, aşırma, anıştırma, parodi, ironi, pastiş, anlatı içinde anlatı, palempsest, kolaj ve yeniden yazma gibi birçok farklı başlıklarla anılmaktadır. Bu kavramlar yeni sayılsa da olgu, yazının yapıcı bir unsuru olarak çok eskilere dayanır. Ne var ki, yeni metnin önceki metinlerden ayrı olarak yazılamayacağı ve her metnin yazınsal gelenekten izler taşıdığı mottosuna tutunma, çoksesliliği önemseyen postmodern yazarlarla birlikte yaygınlık kazanmıştır (Aktulum, 2000).

Bu düsturla kaleme alınmış postmodern eserlerden biri de günümüz yazarlarından Sema Kaygusuz’un romanı, *Yere Düşen Dualar*’dır. “Üzüm” ve “Altın” başlıklı iki bölümden oluşan romanda “Üzüm”ün gerçekçi kurgusuna karşılık “Altın”da masalsi, arkaik bir anlatım söz konusudur. Bu anlamda “Altın” bölümü, “Üzüm”ün alegorik kurgusu gibidir. Bu iki somut ismin romandaki izdüşümünü Kaygusuz şöyle ifade eder: “Üzüm insana benziyor. Hamlıktan şaraba doğru ilerleyen bir büyüme süreci. Altın ise hermetik bir süreç. Ruhun

altınlaşması ve hakikate erişmesi. İkiyi birbirini tamamlıyor.” (Öztop, 2006, s. 52).

Bir ada kasabasının panoramasının çizildiği “Üzüm” bölümünde, annesi tarafından terk edilmiş, alkolik bir babayla yaşayan, bir kenarda unutulmuş kitaplarla kendine bir dünya kurmaya çabalayan kütüphane çalışanı Leylan Karaca’nın gözünden adanın genel yaşantısı verilir. Kaygusuz’un insana benzettiği üzüm, ada halkının geçim kaynağı olmasıyla da bölümün temelini oluşturur ve onların yaşantısıyla paralel olarak anlatılır: “Üzümle aramızda gizli bir kardeşlik var. Onu en çok yok zamanlarından tanıyorum. Üzümün hiç olduğu, felakete uğramışçasına soyunun kurduğu zamanlardan...” (Kaygusuz, 2006, s. 41).

İkinci bölüm “Altın”da başta sol gözü olmadığı için Sağgöz lakabıyla anılan ve sol gözünü kazandıktan sonra Yâşur adıyla karşımıza çıkan karakterin masalsi serüveni anlatılır. Yâşur’un babasının bir nehirden topladığı ve Yâşur ile annesine miras bıraktığı altın, yine bölümün kaynağını oluşturur ve sembolik anlatımlarla sunulur:

Denize yansıyan Yâşur’la kendini kıyaslamakta haklıydın. Oradaki Yâşur senin olasılığındı. Hep var olan, ama hiçbir zaman açığa çıkamayacak bir asaletti suya yayılan. Deniz suyunun her dalgasının on bin damlacığının ikisinde bulunan altının açığa çıkmasının olanaksızlığı gibi. Yine de düşün Yâşur! Bir deniz... Düşlemindeki altını sürekli parlatıyor. Oysa sen bünyedeki on binde bir olasılıkla yetinmektense, görünürlüğünü kanıtlayacak duygular peşindesin hep (Kaygusuz, 2006, ss. 323-324).

“Altın” bölümü, Çingene mitolojisinin belli başlı kişileriyle veya olaylarıyla yeniden kurgulanmış hâli olmasının yanı sıra kurgu itibarıyla da masalsi/destansı bir yapıdadır. Olağanüstü unsurların baskın olduğu bu bölümde başkahramanın birtakım olayların üstesinden gelmesi ve erginleşmesi gereklidir. Dolayısıyla Joseph Campbell’in (2019) olağanüstü anlatılar için oluşturmuş olduğu sıralama ve sınıflandırma, romanda Yâşur için de geçerlidir. Kahramanın macerasını “Yola Çıkış”, “Erginlenme” ve “Dönüş” adı altında üç ana başlıkta inceleyen Campbell’in bu sıralaması, romanda “Altın” bölümünün çatısını oluşturur. Yâşur, babasının ölümü üzerine annesi Ecmel ile başlayan yolculuklarında henüz çocukluktan çıkamadığı için başlarına gelen olaylarla başa çıkacak yetkinlikte değildir. Fakat onları donmak üzereyken kurtaran Manuş’un evindeki iyileşme sürecinde sol gözünün açılması, ölen atları Yâşur’un adını alması ve Manuş’un ona altın bir yüzük hediye etmesiyle macerası başlar. Annesini Manuş’un evinde bırakarak tek başına çıktığı yolculukta çeşitli şehirler dolaşarak güreş müsabakalarına katılır. Bu esnada halkın Hünsa olarak andığı bir kadın şarkıcının peşine takılmış gibi görünse de aslında aradığı kişi, kendisidir. Kendi erginliğine ulaşmak için verdiği çeşitli sınavlardan geçtikten sonra annesiyle birlikte babasının ölmeden önce anlattığı asıl memleketlerine dönerler. Kaygusuz,

metaforik olarak tasarladığı “Altın” bölümünü (Alpan ve Gümüş, 2009, s. 74) geleneksel anlatıların çatılarına göre düzenlemiştir.

Romanın bu bölümünün yapısal özelliği de “Üzüm” bölümünden farklı olarak, olayların arasına serpiştirilmiş, bahsi geçen olayla ilgili olan şiirlerle ilerlemesi ve romanın şiirle son bulmasıdır. Bu durum akla mitoloji kitaplarında masallar ve halk anlatılarının yanı sıra şiirler ve şarkılarla özetlenen olay ve durumları getirir. Kaygusuz, içerikle birlikte “Altın” bölümünün yapısını da mitolojik kaynaklara sadık kalacak şekilde oluşturmuştur.

Yere Düşen Dualar'ın metinlerarası bağlamda güncelleştirerek kurguladığı veya belli başlı unsurlarından faydalandığı asıl anlatı, Çingene mitolojisidir. Bu anlatıların olağanüstü varlıkları, romanda çoğu yerde olağan bir varlığa evrilmişken bazıları arkaik lanetlerini hâlen üzerlerinde taşır. Kimi bölümlerde ismen beliren mitolojik varlıklar, kimi zaman ait olduğu bağlamların tam zıddını karşılayacak şekilde donatılmıştır. Kaygusuz bu eserinde mitolojik atmosfer ile kurgu metni belli bir düzen veya kurala bağlı kalmaksızın birbirine eklemlemeye çalışmıştır, denilebilir.

3. Çingene Mitolojisinin *Yere Düşen Dualar*'daki İzdüşümü

Postmodern düşüncenin çoksesli, çokkültürlü, çok yönlü yaklaşımını benimsemiş, kısacası çoğulcu anlayışın satır satır izlenebildiği *Yere Düşen Dualar* romanının ilk bölümü, “Üzüm”de benimsenen metinlerarası yöntem alıntı ve gönderge ile sınırlı kalmışken ikinci bölüm, “Altın”a yeniden yazma metodu hâkim olmuştur. Alıntıyı bir metnin başka bir metindeki en somut hâli olarak açıklayan Kubilay Aktulum, buradaki amacı başka bir metne ait kesitle yeni metne bir anlam yükleme şeklinde ifade eder. Başka bir metinden doğrudan alıntı yapmadan, yalnızca ismen yapılan bir alıntıyla okuru o metne yönlendirme yöntemi gönderge adıyla anılır (2000, ss. 94-101). Yeniden yazma yöntemi ise bir metnin ayrışik unsurlarını toplayıp yeni metinde anlamlı bir bütünlük oluşturacak biçimde, okuru açık veya kapalı yönlendirmelerle önceki metne gönderecek şekilde uygulanmaktadır. Bu yöntem, başka yazarlara ait metinlerin veya o metinlere ait kesitlerin yeni metinde dönüştürülmesiyle sınırlı kalmaz, yeniden yazılan metin artık eski metnin yeni versiyonu gibidir. Yazar, bunu yaparak eski metni kendi metninde derinleştirerek işlemeyi amaçlayabilir (Aktulum, 2000, s. 236). Bu anlamda romanın özellikle “Altın” bölümü, Çingene mitolojisinin bir kurgu bütününde yeniden ele alınmış modern bir versiyonu sayılabilir.

İki ayrı bölümden oluşan *Yere Düşen Dualar*'da mitolojik unsurlar her iki bölümde de görülebilmekteyken “Üzüm”de adada yaşayan Çingenelerden Çingeneliğiyle övünen tek kişi olan Latife Keşal üzerinden verilen bilgiler, “Altın”da kurguya dönüşür. Geçimini en bilinen Çingene mesleklerinden biri olan falcılıkla sağlayan Latife Keşal, Leylan'a baktığı kahve fallarının birinde

ikinci bölümde Yaşur'un başından geçecek olan her şeyi kısa kısa anlatır (Kaygusuz, 2006, ss. 79-80). Bir anlamda bu fal, "Altın" bölümünün özeti niteliğinde, Latife Keşal'in ırkına ve tarihine bir geri dönüştür.

Latife Keşal'in hayatını ikinci bölümde farklı bir kurguyla karşımıza çıkacak olan Kessali'ler gibi kurgulayan Kaygusuz, Keşal soyisini de aynı soyun devamı olduğunu belirtecek şekilde seçmiştir. Bu bölümde mitolojideki Kessali'yi gönderge yöntemiyle anan Kaygusuz, Latife Keşal'i şöyle anlatır:

Transilvanya'daki atalarından miras kalan soyadı, intikamcı bir Çingene perisinin dulluğa prangalı yazgısını sürdürmekle beraber, Latife'nin söz söyleme yeteneğiyle birleşerek, adanın bayağı dedikodularına efsanevi bir nitelik katan gösterişli bir kahraman yapmıştı onu. Latife Keşal, Çingene mitolojisindeki Kessali gibi hayatlarımızı sise boğmuş, su damlacıklarıyla ıpslak, hayale doymuş başka bir hayat koymuştu önümüze (Kaygusuz, 2006, s. 85).

"Dulluğa prangalı" hayatında beş kere evlenmiş olan Latife Keşal, her evliliğinde çocuklarını daha dünyaya gelmeden kaybetmiştir. Üstelik her defasında doğmamış beş çocuğunun ardından kocalarını da kaybederek Kessali'lerin trajik kaderini paylaşmıştır (Kaygusuz, 2006, s. 85).

"Üzüm"de Latife Keşal ile özdeşleştirilerek sunulan ve gönderge yöntemiyle anılan Kessali, "Altın"da Yaşur'un yolculuğunda karşısına çıkan ve benzer laneti yaşayan karakterlerden biri olarak yeniden yazma tekniğiyle ele alınmıştır. Manuş tarafından kovulduktan sonra gittiği şehirde valilik yapan ve kaderi "müebbet dulluk" olan kadının adı Kessali'dir. Aşkını hissettirmedeki cömertliğine karşın kocalarını birer birer başka kadınlara kaptırmış olan Kessali, efsanedeki Sislerin Kızı Kessali'nin şimdiki Kessali'ye, yani kendisine nasıl hâlâ hükmedebildiğini anlatır:

Üstünde yaşadığı yüksek kayalıklardan aşağıya saçlarını salarak ta vadileri ve ovaları sisle örtmekten başka pek bir işi olmayan en eski Kessali'nin, bekâretine prangalı doksan dokuz yıllık ömründe bir kez bile gerdeğe giremediği kocalarının bir bir ölmüş olması, Vali Kessali'nin bugünkü yaşantısını lanetlemesi yetmezmiş gibi; umutsuz evliliklerine kıs kıs gülen bütün yerleşim halkı ve ölüm korkusuyla başka kadınlara sarılan bütün damatlar, inancın kan dökücü gücüne aldanarak, sislerin ardında yاپayalnız bırakıyorlardı onu (Kaygusuz, 2006, ss. 263-275).

Konuşmanın ardından Azap ile gerçekleştirdiği güreş müsabakasındaki zaferinden dolayı Yaşur'a yakut bir kolye hediye eder. Onu uğurlamadan önce de kendisine baktığında Sislerin kızı Kessali'yi mi yoksa Vali Kessali'yi mi gördüğünü sorup Yaşur'dan Vali Kessali cevabını alır.

"Altın" bölümündeki Kessali, aynı öykünün farklı bir kurgusuyla, mitolojideki Keshalyi anlatısının ana hatlarıyla oluşturulmuş bir uyarlamadır. Kessali,

Çingene mitolojisindeki adıyla Keshalyi (keş “ipek” veya keşa “saç” sözcüklerinden geldiği düşünülmektedir) ipekten oluşan anlamında, saçlarının ipek gibi yumuşak olmasından dolayı atfedilen orman ve dağ perileridir. Bu periler, üstünde yaşadıkları yüksek kayalıklardan aşağıya saçlarını salıp vadi ve geçitlerde dalgalandırarak sis oluşturur, başlarını salladıklarında ise dolu yağdırırlar. Bunlar Sis Kralı’nın, Güneş Kralı’nın yaktığı karısının üzüntüsüyle sarayından kovduğu kızlarıdır. Bütün kışı uyuyarak geçiren Keshalyi’ler ilkbaharda tekrar görünür olurlar. Ancak doksan dokuz yaşına geldiklerinde çocuk sahibi olabilen Keshalyi’lerin insanlarla arası bakire kaldıkları sürece iyidir. Bir Keshalyi sadece bir erkeği sevebilir ve ondan tek bir çocuk doğurabilir. Fakat bu çocuk da doğduktan kısa bir süre sonra ölecektir. Yaşlı anne o zaman dağların yüksek yerlerine kaçacak, o ana kadar bembeyaz olan yüzünü keder kaplayacak, sis grisi elbisesi siyaha dönecektir. Çocuğunun ardından çok geçmeden kocası da ölünce Keshalyi üzüntüden saçlarını yolup tarlalara saçar. Bu saç telleri daha sonra örümcek ağına dönüşecek, çocuk sahibi olamayan eşler de bu ağları ayın doğmasıyla birlikte yiyerek şifa bulacaklardır. Kendi lanetli kaderini değiştiremeyen Keshalyi, bir çocuğa hayatı boyunca şans vermek isteyebilir ve bunu istediğinde çocuğa boynuna takacağı kırmızı bir ip dokur (Berger, 2000, ss. 62-63; Wlislöck, 1891, ss. 11-14).

Mitolojide yüksek kayalıkların, vadilerin ve geçitlerin sahibesi konumunda olan Sis Kızları’nı Kaygusuz, “Altın”da Vali’ye dönüştürerek onlara güncel bir sahiplik atfetmiştir. Bakire kaldıkları sürece insanlarla ilişkilerinin olumlu olduğu, doksan dokuz yaşına kadar çocuk sahibi olamadıkları ve çocuk sahibi olduklarında da hem çocuklarını hem de kocalarını kaybetmeleri laneti, romanda sadeleştirilerek müebbet dulluğa dönüştürülmüştür. “Üzüm” bölümünde Latife Keşal, mitolojik bir varlığın moderne evrilmiş hâli olarak Keshalyi’leri sembolize edecek şekilde, beş çocuğunu ve beş kocasını kaybettiği trajik bir öyküyle sunulmuştur. Dolayısıyla romanda Latife Keşal, mitolojik Keshalyi’lerin yalnızca bu lanetlerini sürdürmekle mükelleftir. Vali Kessali’ler için böyle durumlar söz konusu olmasa da onları lanetli bir görünüme sokan hadise, kocalarının kendilerini sürekli başka kadınlarla aldatması olmuştur. Üstelik başka bir adamla evlenerek yeniden şansını deneyen Kessali’ler için durum değişmez ve aldatılma sürekli tekrür eder. Kessali’nin Yâşur’a hediye ettiği yakut kolye de Keshalyi’lerin çocuklara verdiği, kırmızı ipten dokunmuş şans kolyelerini anımsatmaktadır.

“Üzüm”de mitolojik arka planı hakkında özet bir bilgiyle ve yer yer alıntılarla sunulan, “Altın”da bir kurgunun parçası olarak yeniden yazma tekniğiyle karşımıza çıkan mitolojik unsurlardan biri de Butyakengo’dur. Sırp ve Türk çingenelerinin inancında “çokgözlü” anlamına gelen Butyakengo, çingelerin bedeninde yaşayan koruyucu bir ruhtur. İnanca göre ölen bir kişinin ruhunun bir kısmı dünyada kalır ve ailenin geride kalan üyelerinin bedenine girer. Kural

olarak babanın ruhu en büyük oğluna, annenin ruhu ise en büyük kızına geçer. Eğer ailede başka kardeşler varsa onlara da büyük büyük babalarının veya büyük büyük annelerinin ruhu geçecektir. Bu koruyucu ruhun görevi vücudunda bulunduğu insanı yaklaşan bir tehlikeye karşı uyarmak ve her durumda insanı korumaktır. Kişi hastalandığında veya uyuduğunda bedeni terk eden ruh, iyileştiğinde veya uyandığında tekrar döner. Uykudayken terk etmesinin nedeni, kişi uykuda olduğunda onun bedenini değil eşyalarını korumakla mükellef olmasından kaynaklıdır (Wlislocki, 1891, ss. 43-46).

“Üzüm” bölümünde Kaygusuz’un adalı Çingenelerin alın kemikleri altında yaşadığına inandıkları koruyucu ruh olarak tanımladığı Butyakengo hakkında kısa bir bilgi verilir ve mitolojideki anlamları, Latife Keşal ile karşılaştırılır. Beş çocuğunun tamamını doğurmadan kaybeden Latife Keşal, annesinden ve anneannesinden kalan ruhun yaşadığı alını hüznle okşarken kendi koruyucu ruhunun yuvasız kalacağını bilincindedir (Kaygusuz, 2006, ss. 111-112).

“Altın”ın son bölümlerinde tekrar beliren Butyakengo, kendisini Yâşur’a madenci olarak tanıtır. Ona vereceği kırbaç cezalarını ve nedenlerini açıkladığı bu bölümde, Yâşur’un iyi ve kötü tutumları gerekçeleriyle birlikte Butyakengo tarafından bir bir sıralanır. Butyakengo Yâşur’un her kötü hareketinde kırbaç cezasını artırır veya olumlu davranışlarına göre bu cezaları siler. Buradaki önemli detay, Butyakengo’nun Yâşur’a aslında eskiden birlikte olduklarını fakat Yâşur’un derede yıkandığı sırada onu yitirdiğine dair olan itirafıdır (Kaygusuz, 2006, ss. 319-320). Yâşur derede yıkandığı esnada, o günlerde hâlen tek göze sahip olduğu için Sağgöz olarak anılmasına karşın kendini suyun yansımada iki gözü olan, normal bir insan suretinde görür. Fakat bu suretteki gözlerin bakışları fazlasıyla kandırılmış, yorgun bir intiba verir. Bunun yanı sıra yüz çizgilerinin derinleşmiş olduğu ve sakallarının belirginleştiği yani Yâşur’un yaş almış olduğu da yansımada görülmektedir. Bu durumu Kaygusuz “Babasının bin değişik hüznünü taşıyordu yüzü, babasının bin değişik ölümünü.” (Kaygusuz, 2006, ss. 195-196) şeklinde ifade eder.

Yere Düşen Dualar’da Butyakengo’nun sembolik olarak ölen babasından Yâşur’a geçen bir ruh olduğu ve onu babasının yerine, yaptığı kötülüklerden dolayı cezalandırdığı görülmektedir. Bunu Kaygusuz, Butyakengo’nun nehirde yıkandığı ana kadar Yâşur’la birlikte olduğu itirafıyla vermektedir. Fakat Yâşur’un bedenini terk etmesi, mitolojide olduğu gibi hastalık veya uyku anına değil, çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemine denk düşer. Yâşur, nehirde yıkandığı esnada suyun yansımada gelecekteki kendini, yetişkin hâlini görür. Bu bölüme kadar annesinin sözünden çıkmayan bir çocuk iken kendi yansımasını gördükten sonra yetişkinliğe adım atacak, sol gözü açılacak ve yetişkinliğin bir gereği olarak masumiyetini kaybedecektir. Nitekim bir sonraki bölümde kendisini iyileştiren Manus’a karşı başkaldıran tavırlarla başlayan bu erişkinlik, daha başka olumsuz olaylarla romanın sonuna dek sürer. Butyakengo’nun

madenci görünümüyle tekrar karşısına çıkması ona yaptığı kötülükleri ve iyilikleri hatırlatmak ve bu tutumlarına göre onu cezalandırıp erdemli bir insan olmasına yardımcı olmak içindir. Her kötü tutumuna verdiği kırbaç cezasını olumlu davranışlarında silerek ilerler ve sonuç olarak Yâşur yalnızca bir kırbaç cezası alır. Fakat bu tek kırbacın izi, sırtına silinmez bir biçimde işlenir.

Latife Keşal'in kaderi ve onun Çingene inancı üzerinden verilen Keshalyi ismini taşıyan periler ile Butyakengo adındaki koruyucu ruhlar haricinde "Üzüm" bölümünde Çingene mitolojisi ile ilgili metinlerarası bir ögeye rastlanmaz. Kaygusuz, birbirine misinalarla bağladığını ifade ettiği (Alpan ve Gümüş, 2009, s. 74) bu iki bölümün ilkinde ipuçlarını verdiği Çingene mitolojisinin modern kurgusunu "Altın" bölümüne saklamıştır. Yaşamı bir devinim içinde, birbiriyle çelişen bileşenlerle ele alan postmodern yazarın amacı, yaşamın karşıtlıklar arasındaki uyumunu ya da birleşimini vurgulamak değil, fizikten metafiziğe yayılan zıtlıkların oluşturduğu gerçekliklerden seçtiği parçalarla yeni bir kozmolojisi olan bir dünya yaratmaktır (Ecevit, 2018, s. 131).

"Altın" bölümünde şarkıcı Hünsa'nın peşine düşen Yâşur, şehir şehir dolaşarak çeşitli eğlencelere, düğünlere, güreş müsabakalarına katılır. Büyük bir şehirde Hünsa'yı sorduğunda onu, gösteriler için bilet satan ve birçok kişiyi tanıyan sirk sahibi Phuvus'a yönlendirirler. Güzel yüzlü bir adam olarak tasvir edilen Phuvus, aynı zamanda akıcı konuşmasıyla kendisini dinleyenleri hayran bırakan biridir. Yâşur, onun anlattığı hikâyeleri gözyaşları içinde dinler ve Kessali'nin hediye ettiği yakut kolyeyi Phuvus'a vererek oradan ayrılır. Bir sonraki bölümde Phuvus'un ağzından kendi hikâyesi, sirk gösterileri için topladığı cüceler, kamburlar, sakallı kadınlar, koca memeli erkekler, yapışık ikizler gibi bedensel farklılıklara sahip olan insanlarla ilişkisi anlatılır (Kaygusuz, 2006, ss. 277-291).

Mitolojide Phuvuş (phuv "toprak" ve manuş "insan" kelimelerinden gelir.) yer altında yaşayan, fakat sıklıkla yeryüzüne de çıkan toprak cinleri olarak anılır. Oldukça çirkin olan bu yaratıkların erkek olanlarının bedenleri kıllarla kaplıdır ve başlarında yalnızca üç altın saç teli bulunur. Yeryüzünde görünmez bir şekilde dolaşabilirken bu üç saç telini bir şapkayla gizlediklerinde herkes tarafından görülür hâle gelirler. Genç kadınları avlamayı seven Phuvuş'lar, kara bir tavuğun yumurtasında yaşarlar. Bu tavuğu öldürüp yumurtayı bir akarsuya atan kişi Phuvuş'un da varlığına son vermiş olacaktır (Berger, 2000, s. 76; Wlislöcki, 1890, s. 69, Wlislöcki, 1892, s. 165).

Gerçekte oldukça çirkin olan ve başlarındaki üç saç telini gizlemediği müddetçe görünür olmayan Phuvuş'un hikâyesini Kaygusuz, *Yere Düşen Dualar*'da kapalı, metaforik bir anlatımla işlemiştir. Romanda yüz güzelliğiyle öne çıkan Phuvus, mitolojideki lanetinden intikam almak istercesine bedeni kusurlu olanları sergileyerek yaşamını idame ettirmektedir. Oldukça gaddarca olan bu sergileme biçiminde yapışık ikizlerin ölümüne sebep olduğunda buna üzülmeyeği gibi,

onların cesetlerini de sergilemeye devam edip daha çok para kazanmadığına hayıflanır. Kaygusuz, mitolojideki Phuvus'un bedensel çirkinliğini romanındaki Phuvus'un gaddarlığına dönüştürerek çirkinliği ruha atfetmek istemiş gibidir. Mitolojideki Phuvus'un görünmezliğini ise başka insanları birçok gözün takdirine sunan bir gösteri ustası olacak şekilde düzenlemiştir.

Romandaki güreş müsabakaları ve gerek Yâşur'un karşısına çıkan gerekse diğer güreşçilerle yarışan karakterler, Çingene kavmi için önem taşıyan isimlerden seçilmiştir. İlk olarak Vali Kessali'nin düğününde gerçekleşecek olan güreş müsabakasında Zanko'yu görürüz. Azılı bir güreşçi olarak tanıtılan ve bölge halkının, özellikle de genç kızların sempatisini kazanmış olan Zanko, bu güreşin elbette galibi olur (Kaygusuz, 2006, ss. 267-269). Hermann Berger, Çingenelerin bizzat kendi sınıflandırmalarını esas alarak sunduğu tasnifte Kaldera, Gitano ve Manuş adlı üç başlıca kavimden söz eder. Bunlardan Kaldera (Caldera), Rumence kazan anlamına gelir ve bu kavim de kazancılıkla geçimini sağladığı için bu isimle anılır. Zanko ise, Berger'in çingenelerden bize ulaşan yegâne belge olarak nitelediği çingenelerle ilgili çalışmasında da bulunan Kaldera kavminin lideridir (Berger, 2000, ss. 5, 17).

Bir diğer güreş müsabakası, Yâşur ve Azap arasında gerçekleşir ve Yâşur'un galibiyetiyle son bulur. Yâşur'un romanda mağlup olduğu tek güreşçi, Mulo'dur. Yirmi altı kez elde ettiği galibiyetle başpehlivanlık unvanını elinde bulunduran Mulo, Yâşur'la öldüresiye bir güreş tutturur. Finalde Yâşur, ağır yaralı olarak yerde baygın yatarken annesi Ecmel, bir kahraman edasıyla gelip oğlunu kurtarır. Bu mağlubiyeti kendine yediremeyen ve Mulo'ya karşı beslediği kin sayesinde diri kalan Yâşur, annesinin yardımlarıyla iyileştikten sonra Mulo'yu bulup tekrar güreşe çıkar. Yüz yirmi kiloluk azılı güreşçi Mulo'yu havaya kaldırıp derebeylerinin önüne yıkarak bu defa galip olur. Böyle bir mağlubiyete dayanamayan Mulo, yerleri yumruklayıp tepinerek çılgık atmaya başlar ve koluna giren gençlerin yardımıyla, aklını kaybetmiş bir şekilde meydandan ayrılır (Kaygusuz, 2006, ss. 269-318).

Mitolojide Múlo, genellikle Kurt Adam veya Vampirle ilişkilendirilen, Kurt Adam'a yaratılış itibarıyla uzak olmakla birlikte daha ziyade vampire benzeyen bir yaratıktır. Ölü doğan çocuklardan türer ve otuz yaşına kadar bu dünyada yaşadıkten sonra ölümler diyarına geri döner. Kemiksiz olan vücudunda her iki elinin de orta parmağı, bu parmakları mezarda bırakmak zorunda olduğu için kesiktir. Dağlarda yaşayan Múlo'lar, Kaldera şefi Zanko'ya göre yaşayanlara musallat olan, kötü bir adamın gezgin ruhudur. Múlo'yu ak ve kara Múlo olmak üzere ikiye ayıran görüşler de vardır ve bu görüşe göre kara Múlo elbette kötü olanıdır (Wlislocki, 1891, s. 35; Lecouteux, 2018, s. 91).

Güreş için bu karakterleri seçmesinin sebebini Kaygusuz'un *Yere Düşen Dualar*'ı yazma serüveninde görebilmek mümkündür. Erdem Öztop ile yaptığı röportajda

Kaygusuz, *Yere Düşen Dualar*'ı yazmayı planladığı dönemde Tevrat'ta okuduğu, Hz. Yakup ile Allah'ın güreş tuttuğu bir bölümden bahseder ve bu bölümden etkilenecek güreş üzerine metinler okumaya başladığını ifade eder (2006, s. 51). Kaygusuz, bir yaratıcı ile bir peygamber gibi güçlü varlıkların güreşini *Yere Düşen Dualar*'a da yansıtmıştır. Evvla çingene kavminin lideri olan Zanko'nun çıktığı müsabakayla başlayan güreşler, yazarın sembolik karakteri olan Azap ile devam eder ve Mulo ile son bulur. Fakat Mulo, bu karakterler arasında olağanüstü güçlere sahip mitolojik geçmişinden dolayı en güçlü güreşçi olduğu için Yâşur'un ona önce mağlup olması gerekecektir. Bu durum da Yâşur'un mitik yolculuğundaki sınavı için gereklidir.

Kaygusuz, Çingene kavimlerinden meslek gruplarıyla anılan bazı toplulukların adlarını da bir sülale veya roman karakteri kılığında okur karşısına çıkarır. Romanda Vatraş'lar adıyla anılan ve V. Kessali döneminde memurluk yapan sülale, bunlardan biridir. Bu sülale, I. Kessali döneminden IV. Kessali dönemine kadar hizmetçilik, süt anneliği, kâhyalık, uşaklık gibi alt tabakaya ait işler yapmış; IV. Kessali döneminde ise zabıtlık, vergi memurluğu, cellatlık, inzibat, gardiyanlık, jurnalci, işkenceci, polis memurluğu gibi halkın saygısı ile birlikte nefretini kazandıran görevlerde yer almışlardır. V. Kessali'nin halkın desteğini alma arzusuyla başlattığı ayçiçeği yetiştiriciliği, halkın refahının artmasına yol açarken Vatraş'lara da yapacak çok fazla iş bırakmamıştır. Aynı zamanda V. Kessali'nin üniformaya olan nefreti, halkına zulmedenleri cezalandırma arzusuyla birleşince Vatraş'ların büyük bir bölümünü uzak şehirlere sürgüne göndermiştir. Aileden kalan dört üye ise düğün ve şölenlerde güvenliği sağlama görevleri haricinde ayçiçeği hasadındaki görevlerine dönmek zorundadır (Kaygusuz, 2006, ss. 262-263).

Kaygusuz'un romanında aktardığı söz konusu meslek gruplarının Çingene mitolojisinde Çingenelerin yaşama biçimleriyle özdeşleştiği görülür. Çingenelerin ortaya çıkışına dair çeşitli mitleri bir araya toplayan Claude Lecouteux; Sırp, Rus, Slovenya, Türkiye, Slovakya gibi birbirinden farklı coğrafyalardan anlatılara değinir. Buna göre farklı kabileler, bir cadının köpeğe dönüştürdüğü insan soyundan gelmektedir. Bunlar, büyüden kurtulup tekrar insan formuna döndüklerinde atalarının tamamının öldüğünü görürler. Bu insanlar, bugün farklı meslek grubunu oluşturan ve bu meslek gruplarıyla anılan insanların atalarıdır. Meslek grupları arasında ayakkabıcılar, kalaycılar, müzisyenler, marangozlar, duvar ustaları, bahçıvan ve çiftçiler vardır. Burada bahçıvan ve çiftçi olarak anılan grubun adı Vatraşi olarak geçer (Lecouteux, 2018, ss. 55-56). Hermann Berger'e göre ise Çingeneler, belli başlı kavimlere ayrıldıktan sonra kavim dışı kalanları icra ettikleri mesleklerle anmışlardır. Berger'in "Vatraşi" olarak nitelendirdiği çiftçi ve bahçıvanlıkla anılan bu grup, Romanya'daki çingene topluluklarından biridir (Berger, 2000, ss. 7-8).

Yere Düşen Dualar'da yer alan mitolojik isimlerden bir diğeri, Yâşur ve annesini donmaktan kurtarıp iyileştiren Manuş'tur. Romanda Manuş'un varlığı, Yâşur'un macerasında kilit bir noktada yer aldığı için mitolojideki karşılığı önem arz etmektedir. Hermann Berger Manuş'u, Kaldera ve Gitano'larla birlikte çingene kanı taşıdığını iddia eden üç ana çingene kavminden biri olarak tanıtır. Manuşlar, muhtemelen İndus kıyılarından gelen ve kendilerine Sindi de denen Orta Avrupa çingeneridir. Manuş'un (manuş) Çingene mitolojisinde tıpkı "âdem" kelimesinde olduğu gibi hem insan hem de adam anlamlarına gelen kullanımları bulunmaktadır (Berger, 2000, ss. 5-9, Wlislöcki, 1891, s. 129).

Romanda avcı olan Manuş, görevi Yâşur'u yaşayacağı maceralara hazırlamak olan bir üst akıl gibidir. Onun yanına Sağgöz olarak gelen Yâşur, sol gözünü kazanmış, Manuş'un kalender tavırlarla ahşap, çamur veya kumaştan malzemeler üretmesini hayran bakışlarla izlemiş, kendisine ve annesine olan karşılıksız yardımlarını dikkatle gözlemlenmiştir. Fakat iyileşip artık gitmek istediğinde Manuş, ona karşı çıkar ve bu itirazının Yâşur'un kulağına girmediğini gördüğünde de evden kovar. Manuş'un bu tavrının sebebi, Yâşur'un sol gözünü ve adını kazandıktan sonra büründüğü kibri fark edip bu kibirle başına alacağı belaları öngörmesinden kaynaklanır. Dolayısıyla Manuş, romanda olumlu mizacıyla öne çıkan, erdemi sembolize edecek şekilde kurgulanmış bir kişiliktir.

Geçmiş ile bugünün, fizik ile metafiziğin, yaratık ile insanın birbirinin yerine geçerek, kimi zaman birleşip eklektik bir yapı arz ederek boy gösterdiği *Yere Düşen Dualar* romanı, mitolojik bir anlatının başarılı bir yeniden yazmasıdır. Kaygusuz'un "tarih ötesinden anlatıyorsun hikâyeni; zamanın muammalı diliminde beliren bir hiçyurdun yabansı ama kesin imgelemiyile... başkasının hünerini kullanarak, sen yazıyorsun!" (Kaygusuz, 2006, s. 200) şeklinde ifade ettiği gibi eser, arkaik motiflerin hüneriyle yazılmış modern bir mitolojidir. Dış dünyadan çok içe dönen, içinde yaşadığı gerçeklikten kaçıp önceki metinlerin dünyasına sığınan postmodern yazarlar, oradan kendisine ikinci elden bir kurmaca gerçeklik yaratırlar (Ecevit, 2018, s. 110). Bu anlamda *Yere Düşen Dualar* da fal bakan, valilik yapan, güreşe çıkan veya sirk işleten mitolojik kahramanlarıyla ikinci el bir gerçekliğin sıra dışı bir kurgusudur.

Sonuç

Tarih öncesi devirlerden seslenen mitolojik anlatılar, varoluşundan bugüne insanlıkla karşılıklı etkileşim hâlinde bugünlere gelmiştir. Yazılı kültürle birlikte edebiyattaki işleniş yeni bir durum olmasa da postmodern yapıtlardaki görünümü, bu işleniş farklı bir usul kazandırmıştır.

Türk edebiyatının çağdaş yazarlarından Sema Kaygusuz, postmodern bir anlayışla *Yere Düşen Dualar* adlı eserini Çingene mitolojisinden ödünç aldığı varlıklar ve unsurlarla donatmıştır. Kaygusuz, "Üzüm" ve "Altın" başlıklı iki bölümden oluşan romanının ilk bölümüne yerleştirdiği Latife Keşal karakteriyle,

mitolojik varlıklar ve bağlamlardan izler taşıyan modern bir Çingene yaratarak okuru ikinci bölüme hazırlamıştır. Tamamen Çingene mitolojisine ait varlıklar ve öğelerle oluşturulmuş “Altın” bölümüne zamanın ve mekânın belli olmadığı masalsi bir atmosfer hâkimdir. Başkarakter Yâşur ve annesinin, babasının ölümüyle birlikte başlayan yolculukları ve serüvenleri, Çingene mitolojisinden arta kalan modern şehirlerde gerçekleşiyor gibidir. Keshalyi’lerden Butyakengo’lara, Phuvuş’lardan Múlo’lara pek çok mitolojik varlık romanda yerini almış, kimisi mitolojik bağlamından koparılmadan, kimisi de yeni bir kurguda Yâşur ve annesine serüveninde eşlik etmiştir.

Sema Kaygusuz, postmodernizmle önem kazanan çokkültürlülüğü yine postmodern düşüncenin öne çıkardığı sözlü ya da yazılı arkaik unsurları, Çingene mitolojisi ekseninde çok katmanlı bir yapıyla sunmuştur. Yazar böylelikle tarihsel süreçte içinde yaşadıkları toplumlarda ötekileştirilen ve dışlanan Çingenelerin mitolojik kökenlerini metinlerarasılığın sunduğu imkânlarla eserine taşıyarak hem onların zengin anlatılarını okura tanıtmış, hem de çok katmanlı bir metin ortaya koymuştur.

Kaynakça

- Akay, A. (2002). *Postmodern Görüntü*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Aktulum, K. (2000). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Alpan, C. ve Gümüş, S. (2009). Ağacın Gözüne Bakmak. *Notos Öykü*, (18), 73-78.
- Berger, H. (2000). *Çingene Mitolojisi* (M. Y. Sağlam, Çev.). İstanbul: Ayraç Yayınları.
- Best, S. ve Kellner, D. (2011). *Postmodern Teori* (M. Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Campbell, J. (1994). *Yaratıcı Mitoloji* (K. Emiroğlu, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Campbell, J. (2019). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* (S. Gürses, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Dişçi, Z. (2023). Uygarlık ve Huzursuzluklar: Sema Kaygusuz’un Eserlerinde Uygarlığa Eleştirel Bir Bakış. *İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 63(2), 478-502.
- Ecevit, Y. (2004). *Orhan Pamuk’u Okumak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. (2018). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eliade, M. (2016). *Mitlerin Özellikleri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Gümüş, S. (2019). *Modernizm ve Postmodernizm*. İstanbul: Can Yayınları.
- György, R.F. ve Karsai, E. (2001). *Cigány-Magyar, Magyar-Cigány Szótár*. Budapest: Kossuth Kiadó.
- İnci, H. (2006). Mistik Bir Büyüme Romanı: Yere Düşen Dualar. *Cumhuriyet Kitap*, (838), 5-6.
- Kavukçu, C. (2000). Sandık Lekesi. *Cumhuriyet Kitap*, (543), 16.
- Kaygusuz, S. (2006). *Yere Düşen Dualar*. İstanbul: Doğan Kitap.

- Lecouteux, C. (2018). *Dictionary of Gypsy Mythology*. USA: Inner Traditions.
- Lucy, N. (2003). *Postmodern Edebiyat Kuramı* (A. Aksoy, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Lyotard, J.-F. (1990). *Postmodern Durum* (A. Çiğdem, Çev.). İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Ormancı, G. (2006). Sema Kaygusuz-Yere Düşen Dualar. *Varlık Kitap Eki*, (168), 1-3.
- Öztop, E. (2006). Sema Kaygusuz - İyi ve Kalıcı Edebiyat Metni Üretmekten Başka Amacım Olmadı. *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, (280), 50-52.
- Pabano, F. M. (2007). *Historia y Costumbres de los Gitanos*. Barcelona: Montaner y Simón Editores.
- Wlislöcki, H. von (1890). *Vom Wandernden Zigeunervolke*. Hamburg: Actien-Gesellschaft.
- Wlislöcki, H. von (1891). *Volks Glaube und Religiöser Brauch der Zigeuner*. Münster: Aschendorfschen Buchhandlung.
- Wlislöcki, H. von (1892). *Aus dem inneren Leben der Zigeuner*. Berlin: Verlag von Emil Felber.
- Woloch, C. (2014). *Tzigane: Le Poème Gitan*. Paris: Editions L'Harmattan.
- Yener, L. (2010). *Sema Kaygusuz: Hikâyeden Romana* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, E. (2021). Sema Kaygusuz'un Öykülerinde Kültürel Bellek. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 5(2), 495-510.